

Т. П. Моташко,
к. е. н, асистент кафедри страхування та ризик-менеджменту економічного
факультету, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

T. Motashko,
PhD, assistant, Taras Shevchenko National University of Kyiv

STATE REGULATION OF INSURANCE: THEORETICAL ASPECTS

У статті розглянуто сутність та механізм державного регулювання страхової діяльності. Визначено особливості ліцензування вітчизняних страховиків. Висвітлено правові аспекти страхування та окреслено їх проблеми. Запропоновано напрями удосконалення державного регулювання страхової діяльності.

Examines the nature and mechanism of state regulation of insurance are determined in the article. The licensing of domestic insurers are considered. The legal aspects of insurance are deals and their problems are outlined. The proposals improve state regulation of insurance are outlined.

Ключові слова: державне регулювання страхування, механізм державного регулювання страхової діяльності, моделі державного регулювання страхової діяльності, ліцензування страхування, законодавче регулювання страхування.

Key words: state regulation of insurance, mechanism of state regulation of insurance, model of state regulation of insurance, Licensing of insurance, legislative regulation of insurance.

ВСТУП

В сучасних умовах функціонування страхового ринку великого значення набувають питання його регулювання. Адже без налагодженого механізму державного регулювання не можливий подальший розвиток видів страхових послуг, функціонування суб'єктів страхового ринку та інтеграція страхового ринку у світовий економічний простір.

Питання сутності та ролі державного регулювання страхової діяльності посідають досить вагоме місце у наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких варто відмітити В.Д. Базилевича, Н.О. Долгошея, Н.М. Внукову, Л.О. Орланюк-Маліцьку, С.С. Осадця, Р.В. Пікуса та ін.

Неоднозначність визначень та підходів до розробки теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності державного регулювання страхової діяльності обумовлюють актуальність теми дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів державного регулювання страхової діяльності та розробка практичних рекомендацій щодо його удосконалення в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

Державне регулювання страхової діяльності являє собою сукупність заходів, здійснених державою, щодо регулювання та нагляду за страховим ринком. Основною метою таких заходів з боку держави є захист інтересів споживачів страхових послуг та запобігання кризовим явищам.

Варто зазначити, що дослідження наукової літератури засвідчують про існування різних типів (моделей) державного регулювання страхової діяльності, які різняться рівнем впливу держави на функціонування та розвиток страхової діяльності. Загалом серед науковців не існує єдиного підходу до дослідження даного питання (табл. 1).

Таблиця 1. Типи (моделі) державного регулювання страхової діяльності

Автор	Модель	Характеристика	Країна	
Базилевич В.Д.	Континентальна модель	— затвердження органами страхового нагляду страхових тарифів або встановлення рамок коливання тарифів; — затвердження змісту типових форм договорів страхування; — перевірка виконання бізнес-планів; — нагляд за поточними операціями; — регулярні перевірки страхових компаній	Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Японія	
	Англо-американська	Децентралізована модель	— кожен штат має автономну страхову систему та власний орган страхового нагляду; — єдиного органу страхового нагляду немає; — велика частина нормативів і вимог до страховиків не уніфікована	США
		Централізована модель	— діє єдиний орган страхового нагляду; усі страховики підкоряються загальним правилам і нормативам	Велика Британія
Долгошея Н.О.	Ліберальна	операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий	Великобританія	
	Авторитарна	кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується	Німеччина	
	Змішана	виважена система регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції	Франція	

Джерело: складено автором на основі [1, 2].

Державне регулювання страхової діяльності здійснюється за допомогою сукупності методів, форм і інструментів, які становлять механізм державного регулювання страхової діяльності.

Державне регулювання включає правові, адміністративні та економічні методи впливу, які у свою чергу мають власну будову (рис. 1).

Важливою складовою державного регулювання страхової діяльності є ліцензування, яке передбачає видачу, переоформлення та анулювання (відкликання) ліцензій, видачу дублікатів ліцензій, а також ведення ліцензійних справ.

Ліцензування страхової діяльності в Україні здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Порядок подання та розгляду документів для отримання ліцензії представлений на рисунку 2.

У ході діяльності страхової компанії можуть виникнути підстави для переоформлення ліцензії, видачі дублікату ліцензії, тимчасового зупинення (обмеження) дії та анулювання (відкликання) ліцензії. У разі анулювання (відкликання) ліцензії як заходу впливу страховик може одержати нову ліцензію на право провадження страхової діяльності не раніше ніж через рік з дати прий-

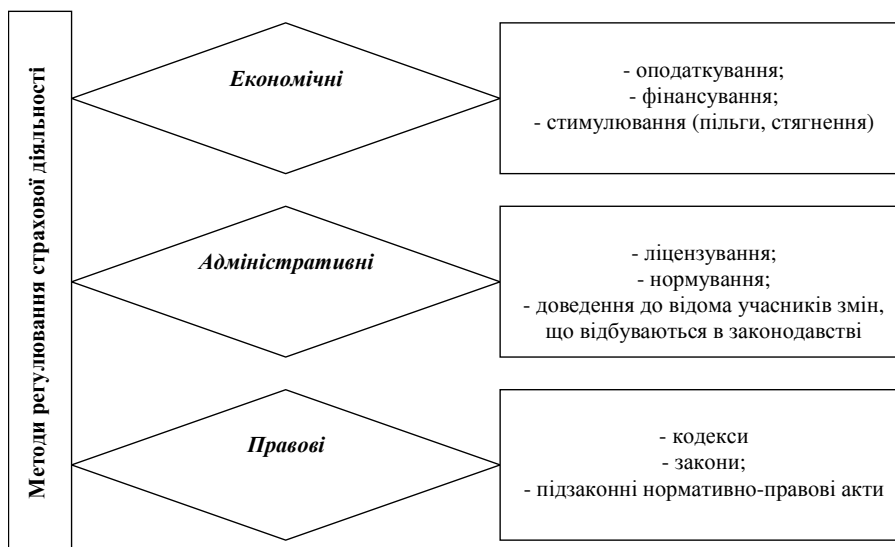

Рис. 1. Методи державного регулювання страхової діяльності

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Рис. 2. Порядок подання та розгляду документів для отримання ліцензії

Джерело: розроблено автором на основі [4].

няття рішення Держфінпослуг або Нацкомфінпослуг про анулювання (відкликання) попередньої ліцензії.

Загалом згідно з вітчизняним законодавством можна виділити наступні особливості ліцензування страхової діяльності:

- ліцензія, видана страховику, не підлягає передачі для використання іншими юридичними або фізичними особами для здійснення страхової діяльності;
- ліцензії на здійснення страхової діяльності є безстроковими;
- ліцензія на кожен вид страхування оформлюється на окремому бланку;
- страховик, який отримав ліцензію на страхування життя, не має права займатися іншими видами страхування;
- ліцензія на конкретний вид обов'язкового страхування видається, якщо страховик має досвід здійснення добровільного страхування не менше ніж два роки;
- після отримання відповідної ліцензії страховик має право здійснювати страхову діяльність на всій території України;
- ліцензія видається на здійснення окремого виду страхування та дає одночасно право на проведення перестраховання за цим видом страхування [4].

Варто відзначити, що умови ліцензування страховиків в Україні є не досить жорсткими. На вітчизняному страховому ринку діє велика кількість страхових компаній, при цьому основний обсяг операцій виконують лідери ринку. Зокрема основну частку валових страхових премій — 91,0% — акумулюють 200 СК "non-Life" (56,8% всіх СК "non-Life") та 97,9% — 20 СК "Life" (32,3% всіх СК "Life") [5].

Крім того, слід звернути увагу на те, що в Україні не розмежований процес ліцензування страхових та пе-

рестрахових компаній, що є значною проблемою та не відповідає європейським тенденціям. Адаже до перестрахових компаній мають застосовувати більш жорсткі вимоги з метою забезпечення їх платоспроможності та надійності.

Як зазначалося, державне регулювання страхової діяльності реалізується через прийняття відповідних законодавчих та інших підзаконних актів. Загалом законодавство у сфері страхування можна поділити на дві групи: загальне та спеціальне, тобто законодавство про страхову діяльність як окремий вид підприємництва. На сьогодні законодавче регулювання страхування в Україні базується на положеннях Закону України "Про страхування" (визначаються основні засади страхування), Цивільного кодексу (містить основні положення договірної права у сфері страхування, у тому числі визначення сторін договору страхування, їх обов'язків та відповідальності), Господарського кодексу (визначає основні засади страхування), Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" (регулює питання нагляду за діяльністю фінансових установ), а також Закону України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" (визначає основні засади проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів) та ін. [6, 7, 8]. Окремі напрями страхової діяльності регулюються постановами Кабміну, розпорядженнями Уповноваженого органу та ін. Попри наявність спектру законодавчих та інших підзаконних актів, що регулюють страхову діяльність в Україні, низка питань залишається не врегульованою.

ВИСНОВКИ

У зв'язку зі змінами в економічних умовах життєдіяльності суспільства та процесами гармонізації законодавства України про страхову діяльність із європейським законодавством, виникла необхідність унесенні змін до правого регулювання страхування. Зокрема варто внести зміни до Закону України "Про страхування", адже чинна версія Закону не розкриває питання щодо страхування життя, діяльності страхових посередників та ін. У європейському законодавстві існує розмежування видів страхування життя на основні та додаткові, аналогічні позиції відсутні у чинній редакції Закону України "Про страхування". Варто зазначити, що на сьогодні розроблено зміст нової редакції даного Закону, однак на даний момент вона ще не є прийнятною.

Таким чином, для нормального функціонування страхового ринку з метою задоволення потреб суб'єктів у страхових послугах високої якості, забезпечення рівних можливостей для доступу до ринку страхових послуг та захисту прав його учасників, запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на страховому ринку, а також сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки страхових послуг необхідним є удосконалення державного регулювання страхової діяльності. Першочерговими завданнями у даному напрямі є прийняття нової редакції Закону України "Про страхування" та розробка концепції розвитку страхового ринку у довгостроковій перспективі.

Потребує вироблення правового поля і питання медичного страхування. Адже наразі в Україні не існує закону, який би регулював особливості проведення страхування з обов'язкового медичного страхування, та визначав би механізм його здійснення.

Крім того, мають бути врегульовані такі пріоритетні напрями у сфері страхування, як Інтернет-страхування, пряме врегулювання збитків за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Фактично не врегульованими актами чинного законодавства залишаються питання посередницької діяльності, особливо страхових агентів, у напрямі їх реєстрації, ліцензування (сертифікації) та обліку, а також відповідальності перед клієнтом. Потрібно на законодавчому рівні закріпити питання стосовно гарантування виконання зобов'язань страховими посередниками, наприклад, шляхом створення фонду.

Важливу увагу слід приділити державному регулюванню перестраховок діяльності. Адже на відміну від закордонної практики, у вітчизняному законодавстві страхова та перестрахова діяльність не розмежовуються. Доцільно внести відповідні зміни до існуючого законодавства щодо питань перестраховання, або ж розробити окремий закон "Про перестраховання".

Отже, вжиття запропонованих заходів та скоординована дія учасників страхового ринку (Уповноваженого органу, страховиків, об'єднань страховиків) сприятимуть удосконаленню державного регулювання страхової діяльності в Україні, що забезпечить розвиток конкурентоспроможного страхового ринку й захист інтересів страхувальників та застрахованих осіб.

Література:

1. Страхування: практикум: навч. посіб / за ред. В.Д. Базилевича. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Знання, 2011. — 607 с.
2. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях: навч. посібник / Н.О. Долгошея. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 318 с.
3. Страхування: підручник / за ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2008. — 1019 с.
4. Ліцензійні умови провадження страхової діяльності: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28.08.2003 р. № 40 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0805-03>
5. Підсумки діяльності страхових компаній за 2012 рік: [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_%202012.pdf
6. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР: Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
8. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III: Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

References:

1. Bazylevych, V.D. (2011), Strakhuvannia: praktikum [Insurance: workshop], Znannia, Kyiv, Ukraine.
 2. Dolhosheya, N.O. (2010), Strakhuvannia v zapytanniakh ta vidpovidiakh [Insurance: Questions and Answers], Tsentru uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
 3. Bazylevych, V.D. (2008), Strakhuvannia [Insurance], Znannia, Kyiv, Ukraine.
 4. Derzhavna komisiia z rehulivannia rynkiv finansovykh posluh of Ukraine (2003), The order "As licensing of insurance", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0805-03> (Accessed 26 April 2014).
 5. The official site of National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets (2013), "The results of insurance companies in 2013", available at: http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_%202012.pdf (Accessed 4 May 2014).
 6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "Insurance", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 2 May 2014).
 7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "The Civil Code of Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Accessed 6 May 2014).
 8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "Financial Services and State Regulation of Financial Services", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (Accessed 10 May 2014).
- Стаття надійшла до редакції 13.05.2014 р.*